

1989 BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE ZORUNLU GÖÇ

HASAN KALE*

GİRİŞ

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarında, gerek kurulmuş olduğu bölgenin konumu gerekse döneminin siyasi şartları itibariyle fetih faaliyetlerini ağırlıklı olarak Balkanlar'a yöneltti. Selçuklu Devleti'nin parçalanması sonucu ortaya çıkan beyliklerin ve doğudan gelen yoğun Moğol baskısının hüküm sürdüğü Anadolu toprakları yerine eski gücünden eser kalmamış ve merkezi özelliğini yitirmiş Bizans İmparatorluğu ile sürekli çatışarak birbirlerinin güçlerini törpüleyen Balkan krallıklarının toprakları Osmanlılar için ideal genişleme alanlarıydı. Moğol baskısının yarattığı hayatta kalma zorlukları ve Osmanlı Beyliği'nin fetihlerinde güttüğü gaza politikası Anadolu'dan pek çok Türkmen topluluğunun Osmanlılar'a katılmasını ve Osmanlı Beyliği'nin çok kısa denebilecek bir süre zarfında batı yönünde genişleyerek Balkan topraklarına girmesini ve burada hızlıca yayılmasını sağladı. Bu yayılma Osmanlı Devleti'nin iskan politikası vasıtasıyla Balkanlarda hatırı sayılır bir Türk nüfusun oluşmasıyla kesinleşti.

Yüzyıllarca Osmanlı toprağı olarak içinde Müslümanların ve gayrimüslimlerin nizam içinde yaşadığı Balkanlar, 19. yüzyıldan itibaren hem Avrupa'da büyük patlama yaratan ulusçuluk akımlarıyla hem de Rusya'nın Panslavizm politikasıyla milli bir çözüme içine girdi ve ülkeler teker teker imparatorluktan kopmaya başladı. 20. yüzyıl itibariyle bir zamanlar sahip olduğu ve hüküm sürdüğü topraklar üzerinde kurulan devletler artık büyük devletlerin de desteğıyle Osmanlı Devleti'ne karşı savaşabilecek güce sahiptiler.

Balkan ülkelerden bağımsızlığını en sancılı elde eden ve Türkiye ile en fazla sorun yaşayanlardan biri Bulgaristan oldu. Balkanlarda Rusya'yla ve diğer Balkan ülkeleriyle yapılan savaşlarda tarihin bize her zaman gösterdiği gibi en zararlı çıkanlar yine halk adı verilen insan topluluklarıydı. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti topraklarını bünyesinde tutmaktan yoksun olmakla kalmamış, Müslüman Türk halkına karşı yapılan kıyımları da önleyememiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesinde, Bulgaristan ulusal bağımsızlığını sağlamak amacıyla bölgeyi Türk nüfustan arındırmak için bazı faaliyetlerde bulunmuştur.¹ Bulgarlar bu topraklarda yaşayan Türk halkını sürgün yoluyla

* Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi.

¹ MCCARTY Justin, **Ölüm Ve Sürgün**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1998, s.11.

eritmeye çalışmış, zaman zaman Osmanlı Devleti'ne karşı çıkardığı ayaklanmalarda Müslüman halkı katletmekten de çekinmemiştir.² Bu zulme dayanamayan Müslüman Türkler Rumeli topraklarını terk ederek yıllarca devam edecek Anadolu'ya göç hareketlerini başlattı.³ 93 Harbi'nde Türkler'in zorunlu göç yoluyla bölgeden uzaklaştırılmasıyla başlatılan arındırma çabaları ilerleyen dönemlerde Türk kimliğini zedeleyici faaliyetler haline geldi. 1912 Birinci Balkan Savaşı'nda farklı yollarla eritmeye başlanılan Türk varlığı 1980'lere kadar gönüllü veya zorunlu bir "*Bulgarlaştırma*" politikasına evrilmiştir.⁴ Türklere dayatılan göç, sindirme ve asimilasyon Bulgar devletinin kuruluşundan itibaren bütün rejimlerin ve bütün hükümetlerin değişmez politikası oldu. Bulgaristan'da 1876 yılında nüfusunun yarısı Türkler'den oluşurken bu oran 1926'da %10'lara kadar düştü.⁵ 1926'dan sonra 1951 ve 1964'teki büyük göçler de Bulgar devletinin uyguladığı baskıcı rejimin bir sonucudur. 1969-1978 yılları arasındaki göç sürecinde ise parçalanmış ailelerin tekrar bir araya getirilmeleri hedeflenmiş fakat başarılı olunamamıştır.⁶ Bulgaristan'ın Türk kökenli vatandaşları göç ettirmesindeki temel sebeplerden biri de Türk nüfusunu belli bir sayıyı geçmeyecek şekilde sabitleyerek Türk nüfusunun artmasını önlemeye çalışmaktı.

Bulgaristan'dan son göç hareketi ise 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanmaları ile başladı.20. yüzyılın sonlarını yakalamış olan bu göç Türkiye ve dünya kamuoyunda önemli bir yer edindi.

1-1989 Göçüne Zemin Hazırlayan Gelişmeler

Bulgaristan'daki Türk varlığı 20. yüzyıl boyunca çeşitli girişimlerle eritmeye ve yok edilmeye çalışıldı. Asimile etme çabaları 1980'li yıllarda en vahşi halini aldı ve 1989'daki büyük göçün meydana gelmesine neden oldu. Zorla asimilasyon denince bugün genellikle Türk ve Müslüman isimlerinin Bulgar isimlerine dönüştürülmesi hatırlanmaktadır fakat bu kampanyanın kapsamı çok daha geniştir.⁷ Bu kampanyanın başında zorunlu ad değiştirme faaliyetleri gelir. Bu faaliyetler Aralık 1984 itibariyle ülke çapında ulusal bir kampanya haline aldı. Bu uygulamaya direnenler hapse atılarak sert cezalar gördüler.⁸ Bir diğer kısıtlayıcı faaliyet Türkçe konuşmanın ve Türk müziği dinlemenin yasaklanmasıdır. Bunlara ek olarak Türk kimliğini yansıtan kıyafetleri giymek te yasaklandı. Türklerin kendilerine özgü adetlerinin yasaklanmasının yanında tıpkı isim değiştirmede olduğu gibi Türk kökenli

² İNALCIK Halil, **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, Eren Yayınevi, İstanbul, 1992, s.20.

³a.g.e. s.26

⁴ZAFER Zeynep, "Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi", **AkademikBakış**, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, s. 27

⁵ KEMALOĞLU Ayşegül İnginar, **Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s.30.

⁶a.g.e., s.43.

⁷ HACISALİHOĞLU Neriman Ersoy-HACISALİHOĞLU Mehmet, **89 Göçü: Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç**, YTÜ Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi ve Balkanlar Medeniyet Merkezi Yayınları, İstanbul, 2012, s.145.

⁸a.g.e., s.146.

vatandaşlara Bulgar bayram ve ritüelleri entegre edilmeye çalışılarak asimilasyon politikasının sınırları zorlandı.⁹ Faaliyetlerden yer isimleri de nasibini aldı; ismi Türkçe olan köy ve kasabalar da Bulgarlaştırılmaya başlandı. Bu süreçte Türklerin baskılar karşısındaki göç umutları da hükümet tarafından yapılan açıklamalarla kayboldu. Asıl hedefi asimilasyon olan Bulgar hükümeti her defasında önceki yıllarda yapılan göç anlaşmalarının tekrar yapılmayacağını belirterek Türkiye hakkından olumsuz bir algı yaratmak amacıyla göç umutlarını yatıştırmak için medya aracılığıyla Türkiye'yi kötüleme faaliyetlerine girdi.¹⁰ Bu faaliyetlerde Türker'in çalıştığı sektörlerde Bulgaristan ekonomisine katkıları ön plana çıkmaktadır. Bütün bunlar olup biterken Bulgaristan cumhurbaşkanı Todor Jivkov sadece karma evlilik yapmış olan pomak *, çingene vb. etnik grupların isimlerinin değiştirildiğini söylese de asimilasyon çabaları saf Türkleri de kapsayan bir etkinlik haline geldi. Öyle ki 1988'de hükümet tarafından atanan baş müftünün ismi dahi Bulgarlaştırıldı.¹¹ Bu süreçte Todor Jivkov dönemin cumhurbaşkanı Kenan Evren'in görüşmeye gönderdiği Sedat Güneral ve Baki İlkin'le yaptığı görüşmelerde dikkat çeken birkaç husus vardır.¹² Jivkov bu görüşmelerde Bulgaristan'da bulunan Türklerin Türk milleti ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını; Bulgaristan tarihi ve Bulgar hükümetinin geleceğine bağlı olduklarını ve Türklerin aslında Osmanlı Devleti zamanında Müslüman yapılan Bulgarlar olduğu iddia etti. Fakat bu iddialar Türk hükümeti için hiçbir etki yaratmadı.¹³

1984-1985 boyunca uygulanan isim değiştirmelere Türkler eylemler ve yürüyüşlerle karşılık verdiler fakat Bulgar kuvvetleri bu direnişleri zaman zaman kanlı da olsa bastırdı. Birçok eylemci *Belene*** Toplama Kampına götürüldü.¹⁴ Bulgaristan'da yaşayan Türk ve Müslüman vatandaşların asimilasyon çabalarına karşı direnişinin doruk noktasına çıktığı dönem olan Aralık 1984-Şubat 1985'te mücadele bireysel ve grup halinde veya sivil toplum örgütlenmeleri şeklinde ortaya çıkmaya başladı. Bu örgütlenmeler aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk azınlığın haklarını savunan siyasi oluşumlardı. 1985 yılında bu amaçla kurulan derneklerin esas niyeti asimilasyona karşı mücadele verebilecek bir organizasyona dönüşmekti. Bu gibi gruplar Bulgaristan hükümeti tarafından bir tehlike olarak görülmeye başlandı ve Belene'ye gönderilen tutukluların sayısı arttı.¹⁵ Fakat Türklerin örgütlenmesi ve asimilasyona karşı mücadeleleri ilerleyen yıllarda da daha da arttı. Özellikle 1987 yılı ortalarında Bulgaristan Türklerinin mücadeleleri iyice yoğunlaşarak bilinçli bir hareket halini almaya başladı. Bu hareketlerin Sofya'ya yansıyan istihbarat bilgileri Türk halkında oluşan

⁹a.g.e., s.147.

¹⁰a.g.e., s.148.

*Pomak Türkleri etnik bakımdan Bulgar kabul edilen Müslüman halk grubunu ifade etmektedir.

¹¹KEMALOĞLU Ayşegül İnginar, **Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s. 59.

¹²a.g.e., s.148.

¹³a.g.e., s.148

**Belene Ölüm Kampı olarak da bilinen bu kamp II. Dünya Savaşı sonrasında rejim muhalifleri için kurulmuştur. 1980'li yıllarda pek çok Türk burada hapsedilmiş ve işkenceye maruz kalmıştır.

¹⁴ZAFER Zeynep, "Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi", **Akademik Bakış**, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, s.29.

¹⁵a.g.m. s.32.

uyanmanın sağladığı kolay ve bilinçli örgütlenmelerin asimilasyon politikasının getirdiği yasakları etkisiz kıldığını da gösterdi.¹⁶ Yani asimilasyon politikası, baskılar ve tutuklamalar Bulgar yönetiminin umduğu şekilde sindirilmiş değil aksine bilinçlenmiş ve gözü açılmış bir Türk azınlığın oluşmasına ve bu Türk potansiyeli tehlike olarak görülmeye başlanarak göçe zorlanmasına neden oldu.

2-Adım Adım Göç

Bulgaristan'da bilinçlenmiş olarak vücut bulan Türk örgütleri daha fazla yürüyüş ve eylemlerle tepkilerini göstermeye devam ettikçe Bulgar güvenlik güçleri ile olan çatışmalar da arttı. Türkler'in bu ölçüde örgütlenmelerine ve yürüyüş düzenlemelerine olanak sağlayan iletişimi engellemek amacıyla köylerdeki telefonlar kesilmeye başlandı.¹⁷ Türklerin kendi isimlerinin geri verilmesi konusunda kararlı davranışları ve Bulgar halkı dahil çeşitli sivil örgütlerden de destek görmeleri Bulgar yönetimini politikasında değişiklik yapmaya itti. İlk olarak isimlerinin iadesini isteyen ve aktif olarak görülen Türkleri pasaportlarını vererek sınırdışı etmeye başladı.¹⁸ Ardından gitmek isteyenlere pasaport verileceği söylendi. Başta Avusturya ve İtalya gibi ülkelere yapılan bu sürgünler gelen tepkiler nedeniyle Türkiye'ye yönlendirildi. Cumhurbaşkanı Jivkov'un televizyondan "Biz kapılarımızı açtık. Türkiye de kendi sınır kapısını açsın" çağrısına dönemin başbakanı Turgut Özal "Türkiye'nin kapıları herkese açıktır." şeklinde cevap verdi.¹⁹ 1989 yılında ilk olarak aileleri Türkiye'de olanlar, daha sonra da bütün Türkler vizesiz olarak Türkiye'ye gönderildi.²⁰ Mart-Ağustos 1989 arasında Türkiye'ye giriş yapan göçmen sayısı 300 bini bulunca ağustos ayında sınır kapatılarak tekrar vize uygulaması başlatıldı ve Türkiye'ye girişlerde ciddi bir azalma oldu.²¹ 1989'daki bu büyük göçün toplam bilançosu ise 320 bini buldu.

3-Göçün Sonuçları Ve İki Ülkeye Olan Etkileri

Bulgaristan'dan Türkiye göç etmiş olan binlerce insan topraklarını, akrabalarını; kısacası yurtlarını geride bırakarak yepyeni bir yaşama adım attılar. Bu göç özellikle vizesiz girişlerin yapıldığı ilk dalgada çok büyük zorluklarla gerçekleşti. İnsanlar Türkiye'ye girmek için haftalarca sınırdaki beklediler. Sınırdan geçip anavatanına giriş yapan Türkler ağırlıklı olarak İzmir, İstanbul ve Bursa gibi göçmenlerin yoğun yaşadıkları şehirlere, akrabalarının yanına yerleştiler. Sıfırdan bir hayata başlayacak olan göçmenlere hem devlet hem de sivil toplum

¹⁶a.g.m. s.34.

¹⁷KUYUCUKLU Nazif, "Bulgaristan'dan 1989 Göçünün Nedenleri Oluşumu ve Olası Sonuçları", 1990, s. 6.

¹⁸a.g.m., s. 6

¹⁹HACISALİHOĞLU Neriman Ersoy-HACISALİHOĞLU Mehmet, **89 Göçü: Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç**, YTÜ Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi ve Balkanlar Medeniyet Merkezi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 163.

²⁰KEMALOĞLU Ayşegül İnginar, **Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s. 151.

²¹a.g.e. s. 173.

kuruluşları tarafından aynı ve nakdi yardımlar yapıldı. Bu yardımlar göçmenlerin ekonomik bağımsızlıklarını yaratana dek geçimlerini sağlarken bir çok göçmen çeşitli alanlarda işe yerleştirildi. İş hayatının ve çalışma koşullarının Bulgaristan'dan farklı olduğunu gören bazı göçmenler Türkiye'deki yaşama uyum sağlayamayacaklarını kısa sürede anlamış olacaklar ki geri dönmeye başladılar.²² İlk üç yıl içinde çok küçük bir kısım ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerden dolayı Bulgaristan'a geri döndü. Bunlar Bulgaristan'daki mesleğini Türkiye'de icra etmekte zorlananlar ve gerekli çalışma ortamını bulamayanlar ve sağlık sorunları çalışmaya elverişli olmadığı için geçimini sağlamakta zorlanan yaşlılardır.²³ Özellikle yaşlıların geri dönmesinde Bulgaristan'da onlara gelir sağlayan emekli maaşlarının etkisi büyük oldu. Eğer Bulgaristan'da emekli aylığına sahip olanlar altı ay içinde dönmezlerse emeklilik haklarının iptal olacağı söylendiği için geri dönüşlerde bir miktar artış oldu.²⁴ Mayıs 1989 – Mayıs 1990 arasında vizeli ve vizesiz toplam 349.960 kişi Türkiye'ye giriş yaparken aynı süre zarfında 133.200 kişi Bulgaristan'da sahip oldukları haklarını kaybetmemek için geri dönüş yaptı. Toplu halde bu kadar çok iş gücünü kaybetmek ekonomisini sarsmış olacak ki Bulgaristan geri dönüşleri teşvik edici blöflerden kaçınmadı. Fakat bu dönüşlerde her ne kadar komünizm sonrası yeni bir rejim kurulmuş ve Todor Jivkov istifa etmiş olsa da kendi baskısını korumaktan geri kalmadı. Geri dönenler Bulgar dilini ve yönetimini kabul ettiklerine dair belgeler imzalamak zorunda kaldılar.²⁵ Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç ve geri dönüşler 1997 yılına kadar sürdü ve gitgide azalarak kesildi.

Göçün Bulgaristan açısından etkilerine bakılacak olursa, ciddi bir nüfus kaybının yaşandığı ve nüfus kaybının iş kolları vasıtasıyla ülke ekonomisine olumsuz bir etkide bulunduğu görülür. Bulgaristan'da yaşayan Türkler sosyo-ekonomik özellikleri bakımından Bulgar halkına göre daha düşük bir seviyede yaşamaktaydı. Dolayısıyla Türkler'in daha fazla iş gücü gerektiren sanayi ve tarım gibi alanlarda çalıştığı anlaşılabilir. İşte 1989 göçü zorunlu olarak bir milletin sınır dışı edilmesinin yanında ekonomi çarkının dönmesini sağlayan kalifiyeli sınıfın da ülkeden ihracı oldu. Özellikle toprak ve cam sanayinde çalışanların çoğunluğunun Türk olması bu sektörlere olumsuz yansıdı.²⁶ Bulgaristan'daki Türk nüfusunun daha çok köylerde yaşıyor olmasından dolayı göçle birlikte Bulgaristan tarımsal ekonomi yönünden de olumsuz sonuçlarla karşılaştı. Aynı zamanda hizmet sektörü de göçten olumsuz etkilenen bir diğer iş kolu oldu.²⁷

1989 göçü Türkiye açısından hem olumlu hem olumsuz sonuçlar doğurdu. Öncelikle bu göç Türkiye için beklenmeyen bir zamanda aniden gerçekleşmesine rağmen belirli imkanlar çerçevesinde göçmenlerin ihtiyaçları karşılandı. Göçün ani olmasındaki bir diğer unsur Bulgaristan'da yaşanan politik gelişmelerdir. Türkiye için beklenmedik olansa göçmenler için sağlanacak imkanların Türkiye'deki ekonomik koşulların belirsizliğinden ileri geldi. Yardım kampanyalarıyla kurum ve kuruluşlardan sağlanan yardımların belli bir bölümü göçmenlere

²² 25.12.2014 tarihinde Hayri KALE ile yapılan görüşmeden.

²³ MARAL Fevziye, **Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 Göçü**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

²⁴ CİNGÖZ İsmail, "Bulgaristan Müslüman-Türk Azınlık Sorunları", Ankara, 2013, s. 20.

²⁵ a.g.m., s. 22.

²⁶ KUYUCUKLU Nazif, "Bulgaristan'dan 1989 Göçünün Nedenleri Oluşumu ve Olası Sonuçları", 1990, s. 11.

²⁷ a.g.m., s.11.

aktarıldı.²⁸ Aynı zamanda yurtdışından da pek çok yardım göçmenlerin barınmaları için harcandı. Bunun yanında göç büyük ve ani bir nüfus patlamasına yol açsa da ekonomik anlamda olumlu gelişmelere yol açtı. Eğitim ve mesleki alanda daha sağlam bir tahsil görmüş olan Bulgaristan Türkler'i çoğu alanda, özellikle çalışkanlıklarıyla başarı sağladılar. Fakat herkes kendi alanı olan mesleği yapacak imkanı bulamadığından çoğu göçmen sanayi işçisi olarak çalışarak geçimini sağladı. Bu Türkiye için ucuz ve nitelikli bir iş gücü kazanımıydı. Göçmenlerin sağlık hizmetleri gibi belli alanlardaki açıkları doldurmaları ise hem ülke hem de göçmenler için olumlu bir gelişme oldu. Türkiye birdenbire pek çok açığı kapatabilecek kalifiye elemanlara kavuştu.

4-Bulgaristan ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği'nin 1 Mayıs 2000 tarihinde Bulgar vatandaşlarına vizeden muaf tutması 1989 yılında göç eden 300 bin Türk'e de AB kapısını açmış oldu. Bu durumu bir avantaj olarak gören Bulgaristan göçmenleri geri dönüş için İçişleri Bakanlığı'na başvuruda bulundu 1500 soydaş pasaportlarını alarak geri döndü. Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne giriş süreciyle birlikte göçmenlerin de hem Türkiye hem Bulgaristan olmak üzere çifte vatandaşlıkları kesinleşti. Fakat bu durum aynı zamanda Bulgaristan'ın da Avrupa Birliği'ne girme sürecini hızlandırdı. Ayrıca daha kalabalık bir nüfusla birliğe girmesi Bulgaristan'a fayda sağlayan bir durumdu. Bu konu Bulgaristan ile göçmenler arasında pragmatik bir durum olmuş; Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'nden alacağı hibede artış sağlarken Bulgaristan'dan kovulmuş olan Türk vatandaşlarının AB'ye girmelerini sağlamıştır. 1989'da Türkiye'ye göç edip sonrasında geri dönmeyen Türk vatandaşlarının hemen hepsi Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne tam üyeliğinden sonra Bulgaristan vatandaşlığını alarak AB üyesi oldular. Fakat 1978 yılında göç etmiş olanlar bu haktan faydalanmayı reddetmişlerdir. Bulgar vatandaşlıklarının geri alınmasında isim konusu tekrar gündeme gelmiş olup, Bulgaristan doğumlu Türkler kimliklerinde Bulgar isimleri taşımak zorunda kalmışlardır.

SONUÇ

Diğer monarşiler gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmacı politikası da farklı milletlerin yaşadığı toprakların fetih yoluyla ele geçirilip kendi halkını bu topraklara yerleşirmesi şeklinde uygulanmıştır. Bu fetih ve iskanların ilk ve en etkili uygulandığı Balkanlar, Osmanlı'nın anavatanı denecek kadar benimsenmiş ve yoğun bir Türk nüfusuna ev sahipliği yapmıştır. Fakat Fransız Devrimi sonucu oluşan ulus devlet kavramıyla diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu da çözülmeye ve Balkanlar'daki topraklarını kaybetmeye başlamıştır. Balkanlar'da Osmanlı hakimiyetinden çıkarak bağımsızlığını elde eden ülkelerden biri olan Bulgaristan'da yaşayan Türk nüfusunun durumu günümüzde de dahil olmak pek çok kez diplomatik sorun haline gelmiştir. Bulgaristan 20. yüzyıl boyunca

²⁸ a.g.m., s.16.

kademeli olarak göç ettirmek suretiyle Türk nüfusunu törpülemeye ve azınlık haline getirmeye çalışmıştır. Sırasıyla 1951, 1969 ve 1978 yıllarında yaptırılan göçlerle Bulgaristan, Türk nüfusunun oranını belli bir miktarı geçmeyecek şekilde dengelemeye çalışmış ve Türkler'i azınlık statüsünde tutmak istemiştir. 1984 yılında başlatılan asimilasyon çabaları ile Bulgaristan, Türk nüfusunu Bulgarlaştırma ile eritme yolunu seçse de haklı bir direnişle karşılaşmış ve bu durum yerel bazda çatışmalara sebebiyet vermiştir. Neticede pek çok Türk hakkını aramak ve kimliğini korumak amacıyla devlete karşı örgütlenme yoluyla mücadele vermiştir. 1980'lerin ortalarında Rusya'nın Bulgaristan'a verdiği desteği kesmesi üzerine Bulgaristan ekonomik anlamda bir darbeyle karşılaşmıştır. Aldığı bu darbeden sebeptir ki asimilasyon politikasının gerektirdiği askeri finansmanı karşılamakta zorlandığı için çözümü, aynı zamanda kendisi için siyasi bir sorun haline gelmiş olan Türk'leri sınır dışı etmekte bulmuştur. Mayıs 1989'da Türkiye'nin sınır kapılarını vizesiz olarak açmasıyla 320 bin Türk Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Vizesiz ve vizeli olarak Türkiye'ye giriş yapan Türk sayısı bir yılda 350 bini bulmuştur. Gerek Türkiye'deki yaşama uyum sağlayamadığından, gerekse Bulgaristan'daki rejim değişimiyle asimilasyon politikasının kaldırılmasıyla ve politikanın önderi Todor Jivkov'ın istifa etmesiyle 120 binden fazla göçmen ters göç şeklinde Bulgaristan'a geri dönmüştür. Bu dönüşlerde Bulgaristan'ın göç yüzünden iş gücünün büyük bir bölümünü kaybetmesiyle meydana gelen iktisadi olumsuzluklar da etkili olmuştur. Bulgaristan asimilasyondan vazgeçmesine rağmen geri dönen Türkler'e Bulgar rejimi ve Bulgar dilini kabul etme şartı koşmuştur. Bu süreç içinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç azalarak ta olsa devam etmiştir. 2000'li yıllarla gündeme gelen Avrupa Birliği konusu göçmenler için üyelik kapısını açmış; çoğu göçmen Bulgaristan vatandaşlığını geri alarak AB'ye üye olmuştur. Fakat günümüzde az da olsa Türkler Bulgaristan'da yaşamakta ve eskisi kadar olmasa bile zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu zorlukları gidermek amaçlı olarak Bulgaristan'daki Türkler, Bulgar politika dünyasında da yer alarak birbirlerinin temsilciliğini ve savunuculuğunu yapmaya çalışmaktadırlar.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

HACISALİHOĞLU Neriman Ersoy-HACISALİHOĞLU Mehmet, **89 Göçü: Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç**, YTÜ Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi ve Balkanlar Medeniyet Merkezi Yayınları, İstanbul, 2012.

İNALCIK Halil, **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, Eren Yayınevi, İstanbul, 1992.

KEMALOĞLU Ayşegül İnginar, **Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012.

MCCARTY Justin, **Ölüm Ve Sürgün**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1998.

MAKALELER

CİNGÖZ İsmail, “Bulgaristan Müslüman-Türk Azınlık Sorunları”, Ankara, 2013.

KUYUCUKLU Nazif, “Bulgaristan’dan 1989 Göçünün Nedenleri Oluşumu ve Olası Sonuçları“, 1990.

ZAFER Zeynep, “Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi”, **Akademik Bakış**, Cilt 3, Sayı 6, Yaz 2010, ss. 27-43.

BELGESELLER

Ayna Programı - Bulgaristan Belgeseli, <http://www.youtube.com/watch?v=kS9kkE6NRGQ>, Son Erişim Tarihi: 29.12.2014.

Oradaydım Belgeseli 1989 Bulgaristan Göçü, <http://www.youtube.com/watch?v=qPF3AXuoaXc>, Son Erişim Tarihi: 29.12.2014.

RÖPORTAJLAR

25.12.2014 tarihinde Hayri KALE ile yapılan görüşme.

TEZLER

MARAL Fevziye, **Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 Göçü**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

İNTERNET

<http://1989zorunlugoc.blogspot.com.tr/>

<http://www.bulgaristangocmenleri.biz/bulgaristandan-zorunlu-goc-eden-turkler.html>